

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาประเทศให้เป็นที่ไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ การจัดการศึกษาเพื่อให้สามารถสนองความต้องการและความคาดหวังของสังคมนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องของสังคม จึงได้มีการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการออกกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษา ซึ่งก็คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ส่งผลให้มีการปฏิรูปการจัดการศึกษาของชาติ ตามหมวดที่ 4 ตั้งแต่มาตรา 22 ถึง มาตรา 30 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ 1) การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือประสบการณ์การเรียนรู้ยึดหลักให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด 2) มุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน จะต้องให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม มีความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา มีความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง รวมทั้งความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข 3) กระบวนการเรียนรู้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้นั้นเนื้อหา สาระและกิจกรรมจะต้องสอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ให้มีการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา การจัดการเรียนการสอนต้องผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงงาม มีการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของทั้งผู้เรียนและผู้สอน รวมทั้งมีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชนและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ 4) การส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทั้งภาครัฐ สถานศึกษา รวมถึงคณะกรรมการสถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันสังคมอื่น ๆ ส่งเสริมให้มีกระบวนการเรียนรู้ทั้งภายในชุมชนและในสถานศึกษา นอกจากนี้สถานศึกษาต้องพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ผู้สอนมีการวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน 5) การประเมินผล ในการประเมินผลผู้เรียนต้องยึดหลักการสำคัญคือ ใช้วิธีการประเมินผลที่หลากหลาย รวมทั้งการพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ

การสังเกตพฤติกรรมการเรียน ของผู้เรียนด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 2 - 6) ในการจัดการศึกษาพยาบาล ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ก็ต้องมีการปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องการพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเช่นกัน

การเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติมาก แม้ว่าขณะนี้ลักษณะทางการพยาบาลจะมีความเป็นศาสตร์มากขึ้นแล้วก็ตาม แต่ความเป็นศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาขึ้นเป็นค้ำประกันการพัฒนาเชิงวิชาการและข้อความรู้เท่านั้น การพยาบาลที่จะสมบูรณ์ได้ในลักษณะของความเป็นวิชาชีพแล้วจะต้องคำนึงถึงทักษะและความสามารถในการปฏิบัติอันเป็นศิลปะของวิชาชีพด้วย Cristman (1985, p. 99) กล่าวว่า การพยาบาลจะไร้คุณค่าถ้าพยาบาลมีทักษะแต่ขาดความรู้ หรือมีความรู้แต่ขาดความชำนาญในการปฏิบัติการพยาบาล ดังนั้นการจัดโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาพยาบาลจึงให้ความสำคัญกับเนื้อหาทางทฤษฎีและปฏิบัติด้วยน้ำหนักที่เท่ากันหรือใกล้เคียงกัน ซึ่งการเรียนภาคทฤษฎีในการศึกษาพยาบาลเป็นการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา มโนทัศน์ หลักการ กฎ ทฤษฎี และข้อความรู้ของวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอนจะเหมือนกับการเรียนการสอนในสถานบันอุดมศึกษาทั่วไป ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้มากในระบบการศึกษาพยาบาลมีอยู่ 3 รูปแบบ คือ การสอนเน้นความรู้ การสอนที่เน้นการแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่ละรูปแบบมีลักษณะและวิธีการต่าง ๆ กัน ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนจริงนั้น ก็จะบูรณาการทั้ง 3 รูปแบบเข้าด้วยกัน ในการดำเนินการ ส่วนการเรียนการสอนในภาคปฏิบัติมุ่งเน้นที่การปฏิบัติจริง โดยการประยุกต์ความรู้ที่ได้เรียนรู้มาอย่างอัตโนมัติ คิดและใช้ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว ทันเหตุการณ์ กระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิดเชิงวิเคราะห์และคิดอย่างสร้างสรรค์ นำไปสู่ความสามารถในการแก้ปัญหาได้ ทั้งนี้จะต้องมีวิธีการแสวงหาความรู้ได้อย่างอิสระเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ในการจัดการเรียนการสอน ความรู้ความสามารถของผู้สอนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาพยาบาล ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพในการไปปฏิบัติการพยาบาล ซึ่งเป็นวิชาชีพที่ปฏิบัติกับชีวิตมนุษย์ ดังนั้นในการผลิตบัณฑิตนั้น ต้องมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ เพราะกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่นำพาผู้เรียนไปสู่จุดหมายของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรโดยตรง การที่ครูจะจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผลที่ดีต่อผู้เรียนนั้น ครูจะต้องมีความรู้ที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน และมีความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในชั้นเรียน นอกจากนี้ ครูจะต้องมี

ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ที่เป็นอยู่ในชั้นเรียน หากครูไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม ก็จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของผู้เรียนและบังเกิดผลเสียต่อผู้เรียนในที่สุด ครูจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเป็นผู้กระตุนและสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ครูจึงต้องเป็นผู้ชำนาญการในวิชาชีพ โดยจะต้องรอบรู้ทั้งเนื้อหาวิชาการและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพและส่งผลให้สังคมไทยมีคุณภาพทัดเทียมกับนานาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 12 - 14; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2543, หน้า 1) และมีคุณสมบัติของความเป็นครูตามมาตรฐานกล่าวคือ มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน (มนตรี จุฬาวัดฒนทล, 2543, หน้า 45)

นอกจากความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนแล้ว ความรู้ในศาสตร์วิชาชีพก็เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์พยาบาล เพราะในการจัดการเรียนการสอนนั้น ต้องการให้นักศึกษาสามารถปฏิบัติการพยาบาลได้ ซึ่งเป็นทักษะปฏิบัติที่ต้องได้รับการฝึกปฏิบัติ โดยมีครูผู้สอน ดำเนินการสอนทั้งในห้องปฏิบัติการกับหุ่น รวมทั้งการสอนในหอผู้ป่วย ในการสอนภาคปฏิบัตินี้ ครูผู้สอนจะต้องใช้ความรู้และทักษะปฏิบัติในวิชาชีพการพยาบาล ผสมกับความรู้และทักษะเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนการสอน ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเกิดขึ้นทุกครั้งที่ครูผู้สอนดำเนินการจัดการเรียนการสอน ทำให้ครูผู้สอนเกิดความรู้ในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ซึ่งเป็นลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

ความรู้จากการปฏิบัติการเรียนการสอนซึ่งเป็นความรู้จากการปฏิบัติ ในลักษณะของเกิดยวส่วนของความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ จากการศึกษางานวิจัยของ Elbaz (1981, p. 47) พบว่าความรู้ของครูเกิดจากการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนของครูในชั้นเรียน โดยครูมีความพยายามที่จะนำความรู้ที่ครูมีอยู่มาปรับใช้กับสถานการณ์ที่ประสบและจากการเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นบริบทแวดล้อมนี้ทำให้ครูเกิดการเรียนรู้ เป็นความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ (Practical Knowledge) ดังเช่นที่ Elbaz (1981) ได้กล่าวถึงความรู้จากการปฏิบัติการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยความรู้ในด้านต่าง ๆ คือ 1) ความรู้ในเนื้อหาวิชา (Subject Matter) เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับวิชาที่ครูสอน ซึ่งครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติ ลักษณะและเนื้อหาวิชา 2) ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร (Curriculum) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูในการวางแผนจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ตรงตามเป้าหมายและความคาดหวังของสังคม โดยครูจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักการ โครงสร้าง

ของหลักสูตร แนวการจัดการเรียนการสอนตามที่ระบุไว้ในหลักสูตร ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน และวิธีการในการวัดผลประเมินผลตามหลักสูตร 3) ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอน (Instruction) ครูจะต้องสามารถพิจารณาตัดสินใจเลือกใช้เทคนิค วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา และเหมาะสมกับสภาพและคุณลักษณะของผู้เรียน 4) ความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self) เป็นความรู้ที่เข้าใจในตนเองและรู้ถึงข้อดี และข้อบกพร่องของตน เพื่อจะได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ และ 5) ความรู้เกี่ยวกับบรรยากาศแวดล้อมของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา (Milieu of Schooling) ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพได้แก่ บรรยากาศแวดล้อมของห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมทางจิตใจ ซึ่งเป็นบรรยากาศที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนอัน ได้แก่ สัมพันธภาพ ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน เป็นต้น

ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ต้องใช้ความรู้ทั้งความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการเรียนการสอน และความรู้ในศาสตร์สาขานั้น ๆ ดังที่กล่าวมานั้น ซึ่งความรู้นั้นจะมีการพัฒนา และสร้างขึ้นอยู่เสมอจากการปฏิบัติการของครูผู้สอน แต่ความรู้ปฏิบัติเหล่านั้นเป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวัด การวัดที่จะช่วยให้ความรู้จากการปฏิบัติเหล่านั้น ออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจนและสามารถนำไปใช้กับบุคคลอื่นต่อไป และเกิดการพัฒนา และสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง

จากประชุมสัมมนา เพื่อพัฒนาแผนกลยุทธ์และพัฒนาผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ ภายใต้การจัดการความรู้ ของสถาบันพระบรมราชชนก (ประกอบด้วยวิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัย การสาธารณสุข วิทยาลัยเทคโนโลยีทางการสาธารณสุข กาญจนภิเษก และหน่วยงานส่วนกลาง) เมื่อวันที่ 15 - 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 ได้ข้อสรุปว่า ความรู้จากการปฏิบัติงานของหน่วยงานในสังกัด เป็นสิ่งที่มีค่าสำคัญเพื่อช่วยในการพัฒนาการดำเนินการของหน่วยงานในสังกัด โดยเฉพาะงาน ที่เป็นภารกิจหลัก ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม แต่ในองค์กรยังขาดกระบวนการและวิธีการที่จะทำให้ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานเหล่านั้น ชัดแจ้งออกมาเป็นรูปธรรม หรือเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้กับหน่วยงานอื่น ๆ ได้ด้วย โดยเฉพาะ ในด้านการจัดการเรียนการสอนนั้น ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการจัดการเรียนการสอน เป็นความรู้ ตั้งแต่ขั้นเตรียมการสอน กระบวนการสอน กระบวนการวัดประเมินผลผู้เรียน การให้ข้อมูลย้อนกลับ แก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม (รุ่งรัมย์ วิบูลชัย, 2550, หน้า 86 - 87)

นอกจากนี้ จากการประชุมคณะกรรมการเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลในสังกัดกระทรวง สาธารณสุข ในเครือข่ายภาคกลาง 1 พบว่าปัญหาที่สำคัญของสถานศึกษาพยาบาลในขณะนี้คือ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา สอนขึ้นทะเบียนเพื่อขอรับใบประกอบวิชาชีพได้น้อย ในที่ประชุมได้ วิเคราะห์ร่วมกันและมีข้อเสนอแนะให้ใช้กระบวนการของการจัดการความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ

การจัดการเรียนการสอน เพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากสภาพประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัย ได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการความรู้จากการปฏิบัติงานของอาจารย์พยาบาล พบว่า การใช้แนวคิดการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ด้วยกระบวนการเรียนรู้เป็นทีม จะช่วยให้อาจารย์พยาบาลสามารถสร้างความรู้จากการปฏิบัติได้

การสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความรู้เป็นทีม จะช่วยให้เกิดการสร้างความรู้ โดยที่ความเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นในทีมงานจะสนับสนุนการสร้างความรู้ในทีม ในขณะที่การช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะสนับสนุนการถ่ายโอนและการผสมผสานของความรู้ในทีม นอกจากนี้ Skymne and Amidon (2002) ยังได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของการเรียนรู้เป็นทีมของ Senge (1994) กับความรู้ว่า การเรียนรู้เป็นทีมจะมีความสัมพันธ์กับกระบวนการของการเปลี่ยนความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ไปเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) และการเผยแพร่ความรู้ของแต่ละบุคคลไปสู่การสะสมความรู้ ซึ่งการเรียนรู้เป็นทีมนี้จะมีความสัมพันธ์มากที่สุด ในกระบวนการของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) และบางส่วนของกระบวนการสกัดความรู้จากบุคคล (Extmalization) ซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการของการสร้างความรู้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมนี้ สามารถนำไปผสมผสานกับแนวคิดในเรื่องของการสร้างความรู้ได้เป็นอย่างดี

การเรียนรู้เป็นทีมตามแนวคิดของ Senge (1994) นั้น จะใช้วิธีการที่สำคัญคือ การสนทนา (Dialogue) และการอภิปราย (Discussion) ในการแลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดเห็น ความเชื่อ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลในทีม เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของทีมให้เกิดขึ้น ซึ่งการสนทนานั้นเป็นการให้สมาชิกได้มีโอกาสแสดงความรู้สึกรหรือความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ รับฟังสิ่งที่อยู่ในใจและร่วมคิดด้วยกันอย่างจริงจัง โดยที่ทุกคนในทีมจะพูดคุยกันด้วยความเคารพต่อความคิดเห็นของกันและกัน เปิดเผยความคิดและความรู้สึกต่อกัน เพื่อให้เข้าใจมุมมองต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ในขณะที่การอภิปรายเป็นการให้สมาชิกในทีมได้แสดงความคิดเห็นและเหตุผลของตนเองอย่างเต็มที่เพื่อให้สมาชิกในทีมได้วิเคราะห์สถานการณ์ทั้งหมด และแยกประเด็นที่สนใจออกมาเป็นส่วน ๆ ซึ่งเป้าหมายของการอภิปรายนี้เพื่อการตัดสินใจเลือกหาข้อตกลงข้อสรุป หรือหาทางแก้ปัญหาที่มีการตกลงร่วมกัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของทีม ซึ่งจากงานวิจัยของ Zarraga and Garca - Falcon (2003) พบว่าปัจจัยที่สนับสนุนการจัดการความรู้ในทีมงาน ปัจจัยหนึ่งคือ การสนทนา ซึ่งการสนทนาในทีมงานนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่สนับสนุนการสร้างการถ่ายโอน และการผสมผสานของความรู้ในทีม และจากงานวิจัยของ Rangika (2003) พบว่า

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) เป็นสิ่งที่สำคัญในสภาพแวดล้อมของการสร้าง จะต้องมีการส่งเสริมการถ่ายโอนความรู้โดยการอภิปรายร่วมกันในขณะที่มีการประชุมพบปะกัน นอกจากนี้ยังมีวิธีการอื่น ๆ อีกที่ช่วยส่งเสริมให้สมาชิกในทีมเกิดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม อาทิเช่น การระดมสมอง ซึ่งเป็นการระดมความคิดจากสมาชิกทุกคนในทีม ให้ได้ความคิดที่หลากหลาย และมีปริมาณมากที่สุด โดยมีเงื่อนไขว่าหัวข้อของการระดมความคิดต้องมีความชัดเจนและห้าม วิพากษ์วิจารณ์ หรือตัดสินคุณค่าใด ๆ แต่ให้มีบรรยากาศการประชุมที่เปิดกว้างและเสรีมากที่สุด โดยใช้ระยะเวลาสั้น ๆ การใช้แผนที่ความรู้ (Mind Mapping) ก็เป็นเทคนิคหนึ่งของการระดม สมองสำหรับวาดแผนที่แนวคิดของกลุ่ม และยังช่วยในการสร้างกรอบการทำงานหลักสำหรับ จัดกลุ่มข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้และการสร้างความรู้ พบว่า ส่วนใหญ่ เป็นการศึกษาในเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพ ดังเช่นที่ ปณิตา พันภัย (2544) ศึกษาเกี่ยวกับการบริหาร ความรู้ โดยศึกษาจากแนวคิด เอกสารแนะนำองค์กรและเอกสารที่เป็นกรณีศึกษารวมทั้งสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในองค์กรต่าง ๆ ที่เป็นกรณีศึกษา พบว่า แต่ละกรณีศึกษามี องค์ประกอบของการบริหารความรู้เหมือนกัน อาจต่างกันบ้างในส่วนของวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะงาน ขนาดและบรรยากาศขององค์กร และทักษะหรือความถนัดของพนักงาน แต่ต้องเสริมสร้างและพัฒนาทุกองค์ประกอบให้สัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำให้องค์กรสามารถ เรียนรู้และปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม จากการศึกษาของ บุญส่ง หาญพานิช (2546) ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยเก็บ รวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์ เอกสาร การสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม พบว่า รูปแบบ การบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และ การบริการความรู้ เกิดกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยน และการบริการความรู้และผลการดำเนินการ จากการศึกษาของ Johnson (2000) ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้าง ความรู้โดยใช้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจัดการของ การสร้างความรู้ในสภาพแวดล้อมระหว่างองค์กรจะมีความแตกต่างกัน จากสภาพ แวดล้อมของ องค์กรที่แท้จริง ซึ่งนำไปสู่การสรุปที่ว่าทฤษฎีการสร้างความรู้ในองค์กรซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ใน สภาพแวดล้อมที่เฉพาะ และจากการศึกษาของ Steyn (2003) ซึ่งสำรวจการสร้างความรู้ผ่าน การบริหารการศึกษา กรณีศึกษาเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยใช้วิธีการออกแบบการวิจัย เชิงคุณภาพเพื่อที่จะได้เข้าใจในการรับรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับบทบาทในการสร้างความรู้ในโรงเรียน/ องค์กร พบว่ามีการแบ่งปันความรู้และทักษะในทางปฏิบัติด้วยการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ การทำงานด้วยกันเป็นทีม การอภิปรายแบบไม่เป็นทางการด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิก แบบไม่เป็นทางการ

จะเห็นได้ว่าการวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาเป็นการศึกษาในมุมมองที่เป็นวิธีการของการจัดการความรู้และการสร้างความรู้ในองค์กรทั่ว ๆ ไป ซึ่งใช้การศึกษาในเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพ เป็นส่วนใหญ่ ยังไม่มีการศึกษาที่ถึงขั้นของการปฏิบัติให้เห็นว่ารูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละองค์กรที่เฉพาะควรจะมีลักษณะอย่างไร ทั้งนี้เนื่องจากในองค์กรแต่ละองค์กรย่อมมีวิธีการสร้างความรู้ของตนเองด้วยวิธีการที่เป็นลักษณะเฉพาะขององค์กรเอง ประกอบกับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้ยังมีอยู่น้อยมากเมื่อเทียบกับประโยชน์อันพึงได้จากการสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในองค์กร ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติของอาจารย์พยาบาลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน โดยใช้กระบวนการสร้างความรู้เป็นทีม ซึ่งเป็นความรู้ทั้งด้านของกระบวนการจัดการเรียนการสอน และความรู้ทางการพยาบาล โดยเฉพาะองค์ความรู้ทางการพยาบาลที่มีทั้งที่เป็นพื้นฐานของวิชาชีพ (Professional Foundations) และองค์ความรู้เฉพาะทางการพยาบาลที่เรียกว่าศาสตร์ทางการพยาบาล (Nursing Science) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ การปฏิบัติ การดูแล และสุขภาพในลักษณะองค์รวม และการเป็นวิชาชีพของพยาบาลนั้น ต้องการความรู้ ทักษะ และการเตรียมที่เฉพาะ ซึ่งวิชาชีพพยาบาลแตกต่างจากวิชาชีพอื่น โดยวิชาชีพพยาบาลต้องใช้เวลาในการเรียนรู้และฝึกฝน อาจารย์พยาบาล จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ให้แก่ นักศึกษาพยาบาล พยาบาลผู้ปฏิบัติ และประชาชนทั่วไป ดังนั้น อาจารย์พยาบาลจึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา และในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์นั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายมาร่วมมือกันในการสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในองค์กร ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้อาจารย์พยาบาลได้มีการเรียนรู้เป็นทีม ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนรู้เป็นทีมเป็นการนำกระบวนการกลุ่มมาใช้เพื่อให้บุคคลได้มีการพัฒนาความสามารถ ทักษะและทักษะในการเรียนรู้เป็นทีม ตลอดจนทักษะการสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลให้เกิดขึ้น และในการเรียนรู้เป็นทีมของบุคคลเหล่านั้น วิธีการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่มีประโยชน์ที่ส่งผลต่อการเกิดทักษะการเรียนรู้เป็นทีมก็คือการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่บุคคลในองค์กรจะร่วมกันค้นหาปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาขององค์กรที่สำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ของอาจารย์พยาบาล เพื่อนำ ไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบ การสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ของอาจารย์พยาบาล
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ของอาจารย์พยาบาล

สมมติฐานของการวิจัย

1. อาจารย์พยาบาล มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ สูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ
2. อาจารย์พยาบาลมีคุณลักษณะการเรียนรู้เป็นทีม สูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ของอาจารย์พยาบาล ผู้วิจัยใช้แนวคิด 3 แนวคิดเป็นพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย คือ แนวคิดการสร้างความรู้ แนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ และแนวคิดการเรียนรู้เป็นทีม เป็นกรอบของการวิจัย โดยที่ การสร้างความรู้จากการปฏิบัติ นั้น สิ่งที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญคือ การเรียนรู้จากปฏิบัติงานจริง การปฏิบัติงานจะทำให้ผู้ที่ปฏิบัติมีประสบการณ์ แล้วไปกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ต้องมององค์ประกอบและขั้นตอนของการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่เหมาะสมด้วย ในการที่จะเรียนรู้ได้และมีพลังนำไปสู่การสร้างความรู้จากการปฏิบัติ นั้นการเรียนรู้เป็นทีม จะช่วยให้การสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ที่มีอยู่ในแต่ละบุคคลถูกสกัดออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในการเรียนรู้เป็นทีม นั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ คุณลักษณะของสมาชิกในทีม วิธีการสื่อสารในการเรียนรู้ของทีม และวิธีการเรียนรู้เป็นทีม ประกอบกับการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ต้องมององค์ประกอบและขั้นตอนในการสร้างความรู้ด้วย จึงสามารถนำมาเขียนเป็นแผนภาพได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย การพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ของอาจารย์พยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นจะเป็นแนวทางที่สามารถขยายผลไปใช้กับการสร้างความรู้ที่กว้างขวางขึ้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน
2. กระบวนการสร้างความรู้จากการปฏิบัติจะช่วยพัฒนาคุณลักษณะของอาจารย์พยาบาลให้เป็นผู้ที่ใฝ่เรียนรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้อาจารย์พยาบาลมีการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ความรู้เป็นฐาน มีพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง
3. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นจะเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้กับวิทยาลัยพยาบาล และสถาบันการศึกษาพยาบาลอื่น ๆ ต่อไป
4. กระบวนการสร้างความรู้เป็นทีมจะช่วยให้บรรยากาศในองค์กรเกิดการช่วยเหลือ แบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ และข้อคิดเห็นเพื่อการพัฒนา ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. การศึกษา การสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ของอาจารย์พยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ครั้งนี้ ทดลองใช้รูปแบบกับอาจารย์พยาบาลที่ปฏิบัติงาน ในวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี ทั้งนี้เพราะ สถานศึกษาพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีลักษณะสำคัญ ที่เหมือนกันคือ ใช้หลักสูตรในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน ระบบบริหารการจัดการเรียนการสอน การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาใช้มาตรฐานและตัวบ่งชี้เดียวกัน รวมทั้งไม่มีความแตกต่างกันทางด้านคุณวุฒิของอาจารย์
2. รูปแบบการสร้างความรู้ที่ศึกษา มาจากแนวคิดพื้นฐาน 3 แนวคิด คือ
 - 2.1 การสร้างความรู้ ประกอบด้วย องค์ประกอบและขั้นตอนของการสร้างความรู้
 - 2.2 การเรียนรู้จากการปฏิบัติ ประกอบด้วย องค์ประกอบของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ และขั้นตอนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ
3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย เพื่อทดสอบประสิทธิผลของรูปแบบ
 - 3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ รูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ของอาจารย์พยาบาล
 - 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ของอาจารย์พยาบาลที่ และคุณลักษณะการเรียนรู้เป็นทีมของอาจารย์พยาบาล
4. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นอาจารย์พยาบาลที่ปฏิบัติงาน ในวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี จำนวน 51 คน ที่มีคุณสมบัติของการเป็นอาจารย์พยาบาลตามเกณฑ์ของ

สภาการพยาบาล คือ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาการพยาบาล มีใบประกอบวิชาชีพการพยาบาล และมีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาโทขึ้นไป หากมีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรีต้องมีประสบการณ์ ไม่น้อยกว่า 3 ปี

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ หมายถึง มโนทัศน์ของการดำเนินการสร้างความรู้ ของอาจารย์พยาบาลที่เกิดจากเรียนรู้จากการปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนนักศึกษาพยาบาล ซึ่งมี 5 องค์ประกอบ คือ วัฒนธรรมองค์กร การเรียนรู้เป็นทีม ผู้นำเทคโนโลยี และการประเมินผล โดยมี การดำเนินการ 8 ขั้นตอน คือ การเตรียมความพร้อมสำหรับดำเนินกิจกรรมการสร้างความรู้ การกำหนดประเด็นความรู้ที่ต้องการ การตั้งทีมสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยน ความรู้ ประสบการณ์ และความคิดเห็น การสร้างความรู้และตรวจสอบความถูกต้องของความรู้ การสร้างต้นแบบหรือ ค้นหาต้นแบบ การนำไปทดลองใช้ และการสรุปและประเมินผล

2. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) หมายถึง กระบวนการของการแลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ ซึ่งกันและกันของแต่ละบุคคล ทำให้เกิดการสร้างแนวคิด และมีการพิสูจน์ความถูกต้องของแนวคิด นำไปสู่การสร้างต้นแบบความรู้ แล้วนำต้นแบบความรู้ นั้นไปใช้ จึงทำให้เกิดเป็นแนวคิด และความรู้ใหม่

3. การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ กิจกรรมต่าง ๆ ในที่นี้คือ การจัดการเรียนการสอน ซึ่งการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล จะเกิดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ผ่านกระบวนการของการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ อย่างต่อเนื่อง โดยการทำงานในสถานการณ์จริง และสะท้อนกลับบนประสบการณ์ของตนเอง เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาในการปฏิบัติงานต่อไป

4. ประสิทธิภาพของรูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ หมายถึง สิ่งที่บ่งบอกถึงผล ที่เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ และคุณลักษณะการเรียนรู้เป็นทีม ของอาจารย์ พยาบาล

5. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความรู้จากการปฏิบัติ หมายถึง สิ่งที่บ่งบอกถึง ความรู้ ความเข้าใจ ของอาจารย์พยาบาลที่มีเกี่ยวกับการสร้างความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานในหน้าที่ ของตนเอง ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของการสร้างความรู้จาก การปฏิบัติ

6. คุณลักษณะการเรียนรู้เป็นทีม หมายถึง สิ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะของการเรียนรู้เป็นทีม ที่เกิดขึ้น ในที่นี้ เป็นคะแนนที่ได้จากการประเมินตนเองของอาจารย์พยาบาล เกี่ยวกับคุณลักษณะของ

สมาชิก ที่เกี่ยวข้องการเรียนรู้เป็นทีม ซึ่งประกอบด้วย คุณลักษณะของสมาชิก วิธีการสื่อสารในการเรียนรู้ เป็นทีม และพฤติกรรมการเรียนรู้ในการเรียนรู้เป็นทีม

7. อาจารย์พยาบาล หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนนักศึกษาพยาบาล ตามเกณฑ์ของสภาการพยาบาล คือ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาการพยาบาล มีใบประกอบวิชาชีพ การพยาบาล มีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาโทขึ้นไป หากมีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรีต้องมี ประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 3 ปี

8. รูปแบบ หมายถึง มโนทัศน์ของสิ่งที่เป็นแบบจำลอง ของสิ่งที่เป็นรูปธรรม และสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่ง รูปแบบเป็นนามธรรม ของจริงหรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้ง รูปแบบเชิงกายภาพ ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ รวมถึงสิ่งที่เป็นตัวแทนของความรู้ในการดำเนินการ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง

9. การพัฒนารูปแบบ หมายถึง กระบวนการ การพัฒนามโนทัศน์ ที่ดำเนินการอย่างเป็น ขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน ร่วมกับการ ศึกษากระบวนการพัฒนารูปแบบ แล้วนำไปกำหนดหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้าง รูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น แล้วนำรูปแบบที่สร้างขึ้น ไปทดลองใช้เพื่อหาคุณภาพและ แนวทางการพัฒนารูปแบบ และนำไปพัฒนารูปแบบต่อไป จึงสรุปได้ว่าการพัฒนารูปแบบมี การดำเนินการ 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ การสร้างรูปแบบ การทดลองใช้รูปแบบ และการพัฒนา รูปแบบ